

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»
Кафедра цивільного процесу

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
до 150-річчя від дня народження
Є. В. Васьковського**

*м. Одеса,
8 квітня 2016 року*

Одеса
«Юридична література»
2016

Кісель В. Й.

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Одеського державного університету внутрішніх справ*

НАКАЗНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СПРОЩЕНИЙ ВИД ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Здійснення правосуддя є однією з найважливіших функцій правової держави, що проявляється у розгляді та вирішенні в судових засіданнях цивільних, кримінальних, господарських та адміністративних справ.

Відповідно до ст. 15 Цивільного процесуального кодексу України [1] (надалі — ЦПК України) у порядку цивільного судочинства суди розглядають справи, що виникають з: 1) цивільних; 2) житлових; 3) земельних; 4) сімейних; 5) трудових відносин.

Як зазначав Є. В. Васьковський: «не всі судові справи розглядаються однаково. Природні відмінності між ними, обумовлені ступенем складності та терміновості, характером вимог, процесуальним становищем учасників процесу, зумовлюють особливості порядку їх розгляду» [2].

Таким чином, усі справи, що підпадають під цивільну юрисдикцію суду, розглядаються ним не за допомогою єдиного уніфікованого процесу, а за певними особливими правилами, які зумовлюють наявність у цивільному судочинстві трьох проваджень: позовного, наказного та окремого.

Основним і найбільш розповсюдженим видом цивільного судочинства є позовне провадження. Правила цього виду судочинства найбільш повно визначені у цивільному процесуальному законодавстві та є, зазвичай, загальними, тобто вони застосовуються для розгляду і вирішення всіх цивільних справ. Разом з цим, як свідчить судова практика, велика кількість справ, що розглядаються в порядку цивільного судочинства, фактично є безспірними, оскільки вимоги заявника ніким не заперечуються. У зв'язку з цим, повна процедура судового розгляду не завжди є оптимальною формою захисту цивільних прав, свобод та інтересів, адже застосування формальностей позовного процесу, в усіх без винятку випадках, затягує провадження, що не сприяє оперативності судового захисту.

Особливою формою розгляду у порядку цивільного судочинства саме безспірних вимог є наказне провадження, яке, як зазначалося в юридичній літературі, з'явилося ще у Статуті цивільного судочинства 1864 р. [3, с. 491].

В українському судовому процесі термін «судовий наказ» вперше з'явився в ЦПК Української РСР 1924 р. Саме цей кодекс передбачав видачу судових наказів за безспірними вимогами про стягнення грошей або про повернення майна у порядку окремого провадження. Зокрема, в ст. ст. 210–219 ЦПК УРСР судовий наказ застосовувався до грошових стягнень і вимог про повернення або передачу майна та міг бути оскаржений в касаційному порядку. Але в 1939 р. видача судових наказів була виключена з компетенції народних судів [4, с. 153].

У радянському ЦПК, який був прийнятий 18 липня 1963 р. (набрав чинності з 1 січня 1964 р.) наказного провадження передбачено не було. Натомість, справи з безспірними вимогами перейшли до компетенції органів нотаріату і, як наслідок, стягнення заборгованості відбувалося на підставі виконавчих написів нотаріусів.

Із прийняттям 18 березня 2004 р. нового ЦПК України, вирішення справ з безспірними вимогами знову відійшло до компетенції суду та, на разі, регулюється розділом II ЦПК України, який має назву — «Наказне провадження».

Оскільки чинний ЦПК України не дає дефініції наказного провадження, визначимо його як вид цивільного судочинства, що здійснюється за відсутності спору про право шляхом видачі судового наказу, та полягає у спрощеній документарній процедурі захисту майнових прав та інтересів заявника (стягувача), вимоги якого до боржника щодо стягнення грошових коштів ґрунтуються на безспірних документах.

Вичерпний перелік безспірних вимог, які розглядаються в порядку наказного провадження, міститься в ст. 96 ЦПК України. Як і будь-який процес, наказне провадження має свої етапи. Аналіз II розділу ЦПК України дозволяє нам визначити наступні стадії (алгоритм) наказного провадження:

- вирішення судом питання про прийняття (відмову у прийнятті) заяви про видачу судового наказу (ст. ст. 96–101 ЦПК України);

- прийняття судом ухвали про відкриття наказного провадження (ст. 102 ЦПК України);

- розгляд судом заяви про видачу судового наказу (ст. 102 ЦПК України);

- оскарження боржником судового наказу в суд, який його видав (ст. ст. 105–105-1 ЦПК України: факультативна стадія);

- оскарження заявником та (або) боржником судового наказу в апеляційному суді, після його перегляду судом, який його видав (ч. 9 ст. 105-1 ЦПК України: факультативна стадія);

— видача судового наказу стягувачу для стягнення боргу (ст. 106 ЦПК України).

О. М. Великорода, здійснюючи аналіз наказного провадження, виділяє такі його ознаки: а) чіткий перелік підстав, за якими може бути видано судовий наказ; б) стягуватись можуть тільки грошові кошти; в) ускладнений порядок скасування судового наказу (з викликом учасників наказного провадження); г) можливість апеляційного оскарження судового наказу після розгляду заяви про його скасування [5, с. 35].

На наш погляд, аналіз наказного провадження дозволяє додатково виокремити ще й такі його ознаки:

1) підставою для відкриття провадження у справі є прийняття судом заяви про видачу судового наказу;

2) сторонами у справі виступають заявник (стягувач) і боржник;

3) справа розглядається у спрощеному порядку у скорочені строки. Спрощений порядок наказного провадження полягає у тому, що видача судового наказу проводиться без судового засідання і сторони для заслуховування їх пояснень до суду не викликаються;

4) за результатами вирішення справи видається судовий наказ — особливу форму судового рішення. Особливість проявляється в тому, що судовий наказ одночасно є виконавчим документом і має скорочений строк набрання законної сили;

5) за наявності визначених у законі підстав судовий наказ може скасувати той самий суд, який його видав.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що запровадження наказного провадження в судову практику зумовлене недоцільністю використання складної та довготривалої процесуальної форми позовного провадження для розгляду та вирішення безспірних вимог.

Л і т е р а т у р а

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 40–41, 42. — Ст. 492.

2. Васьковский Е. В. Гражданский процесс [Электронный ресурс] : учеб. гражданского процесса / Е. В. Васьковский. — М., 1917. — Режим доступа: <http://www.allpravo.ru/library/doc2472p0/instrum4301/item4367.html>.

3. Куценко О. В. Порівняльна характеристика наказного провадження України та інших країн [Електронний ресурс] / О. В. Куценко, А. Ю. Коренчук // Форум права. — 2011. — № 2. — С. 491–495. — Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11kovtik.pdf>.

4. Колосова О. О. Наказне провадження як спрощений вид цивільного судочинства / О. О. Колосова // Право і суспільство. — 2013. — № 3. — С. 151–158.

5. Великорода О. М. Порівняльно-правовий аналіз інституту наказного провадження в країнах СНД / О. М. Великорода // Вісник Академії адвокатури України. — 2011. — Чис. 2 (21). — С. 34–39.